

РУСЕНСКИЯТ ДЪРЖАВЕН АРХИВ НАВЪРШИ 60 ГОДИНИ

Тодор Билчев

Датата – 17 октомври 2012 г. Времето – слънчево, топло, есенно пъстро, цели 31° С!). Мястото – Пленарна зала на Русенска община. Събитието – Русенският държавен архив чества 60 години от своето създаване. Какви по-добри условия за истинско, голямо, заслужено празненство! „Хранител на памет и дух” – така назоваха русенските архивисти изданията от тях специално за празника юбилеен сборник, в който между многото полезни слова е записано и това, че *„Шестдесет години е достатъчно достойно изживяно време за един човешки живот. Шестдесет години не са чак толкова голям период за функционирането на една институция. Но шестдесет години сами по себе си напълно стигат както за житейски, така и за каквито и да е институционални равностметки, които хората понякога правят.”* А сега предстоеше тържествената част. На нея се явиха както бивши директори и служители, така и високо ценени дарители или техни достойни родственици, присъстваха много гости и журналисти. *„Уважаеми господин областен управител, господин кмете, господин председателю на Държавна агенция „Архиви”, скъпи гости! Добре дошли на юбилейното честване 60-годишнината от създаването на Държавен архив – Русе!”* – с такива встъпителни слова, по предварително добре подготвени от началника на Русенския архив Йордан Борисов

сценарий, водещият Любомир Кънев, артист от Русенския драматичен театър, постави началото на грандиозното тържество.

В залата присъстваха заместник-кметове на Община Русе, заместник-ректорът на Русенския университет Юлиана Попова, директорът на Висшето училище по агробизнес и развитие на регионите, кметът и заместник-кметове на Община Две могили, директорът на Дирекция „Регионален държавен архив” – В. Търново, директорите на Регионален исторически музей и Регионална библиотека, директорът на Регионална служба по заетостта, директорът на Дирекция „Бюро по труда”, представители на държавни и

обществени структури, ветерани на архивното дело, дарители, гражданство, колеги от Държавните архиви в страната. Пръв поздрави своите колеги самият ръководител на Държавна агенция „Архиви“:

Мартин Иванов – председател на Държавна агенция „Архиви“:

За мене е изключителна чест, и съм развълнуван, да бъда тук сред вас в това мило тържество, което е организирано от колегите от Русенския архив. Благодаря им за огромните усилия, които са положили за това организиране. Мога да ви гарантирам, че всичко направено тук

беше направено изцяло от тях, с техните усилия, с техните контакти. За съжаление, поради тази тежка финансова криза в света ние не бяхме в състояние много да им помогнем от София, поради което искрено се извинявам. Аз познавам много добре Русенския архив от десетки години, тъй като съм работил в него, както имах възможност да споделя преди малко пред журналистите отвън, и в ледени и мразовити читални, при температури близо до нулата, заедно с г-н Тодор Билчев, така и в жегата на тези ужасни русенски лета, които всъщност вие познавате. Познавам техните проблеми, знам огромното им желание за работа и съм им много благодарен, че толкова професионално успяват да опазват паметта не само на страната, но и на този прекрасен град Русе, който, макар и неформално, е бил истинската столица на България през годините до Балканските войни поне.

Тъй като, днес е празник – 60-го-дишнина, отварям скоби, 60 години за един човек може би са твърде много. На 60 години всеки един от нас влиза в своята златна възраст. За една институция като Държавен архив, обаче, 60 години е съвсем в началото, първите стъпки. И много от вас, които са тук, доста почитатели и приятели на Архива, моля да ни извините за първите проблеми, които, може би, сме ви създавали през тези години. Надявам се, че през останалите много повече 60 пъти по 60, ако може да използвам един библейски израз, нали така, модифициран, Архивът ще се превърне наистина в институцията, която опазва и съхранява националната памет и паметта на града и региона.

И в самия край, тъй като, както споменах преди малко, годишнините са повод повече за обръщане не толкова назад, а напред в бъдещето, струва ми се, че малцина от нас си дават сметка как пред очите ни по един, може би невидим начин, се разгръща една революция. В последните 5 000 години за първи път в човешката история се променя средата, носителя, върху който ние записваме случващото се около нас. След глинените таблички и каменните надписи преди, може би, повече от 5000 години, които са прераснали и са прехвърлени върху пергамент и хартия, днес информацията започва да се записва по съвсем различен, електронен начин. Това, без съмнение, ще промени радикално изискванията към Архива като институция, но и към архивистите като колегия и като професионална подготовка. Едно е да опазваме документи, които са написани на хартия, за които основните проблеми ще бъдат, плесента, гризачите, влагата или пък пожарът, съвсем друго е да опазваме електронни документи, които, както се казва, са електронни модеми, т.е. направени на програма word, pdf и др., а след това са скрепени с електронен подпис. Документи, които само при едно кратко спиране на тока за няколко минути, спиране на охлаждането или прегряване на сърварите могат да изчезнат за секунди, документи, които след няколко години, ако не бъдат предадени в Архива, няма да разполагаме с технологични възможности да ги отворим и да ги прочетем. Подобни случаи вече имахме през тази година. В началото на годината няколко от нашите териториални архиви в страната се обърнаха към централното управление в София

с молба да им помогнем да отворят едни така наречени „меки“ дискети. Може би някои от вас си спомнят как навремето имаше такива дискети, 5,4 инчови, в които се съхраняваше информация от Централната изборителна и няколко регионални комисии в началото на 90-те години. След няколкомесечно търсене успяхме да открием подобно флопи, но не разполагахме и се оказа, че в България никоя институция не разполага със софтуер, който да прочете тази информация. Всички ние рискуваме това, което правим днес в момента да не остане в Архива, да не остане спомена за него не защото не са запазени документите, не защото е имало някой, който е дошъл и ги е изгорил или унищожил, а защото не сме се сегили, че технологиите се променят много бързо.

Познаването на тези рискове, на тези проблеми още сега, в самото им начало, преди дори стартирането на електронното правителство, надявам се, Архивът ще се превърне в една важна интегрална част от електронното управление на страната и ще бъде достатъчна гаранция за това, че тези проблеми могат, ако не да бъдат изцяло, то поне до голяма степен избегнати и една България, която има 13-вековна история, в момента съхранява архив от 100 линейни километра документи, а една държава като Естония, която има едва 20-годишна история съхранява 80 линейни километра. Значи сами може да си представите колко много е загубено, колко много е разпиляно, а ние имаме моралния ангажимент да опазим тези неща. Знаем, че не сте вие хората, които трябва да убеждавам, тъй като самото ви присъствие тук е достатъчно свидетелство за това, че вие милеете за паметта на региона, за паметта на нацията. На колегите от Русенския архив пожелавам един добър празник.

Поздравителни адреси поднесоха заместник-областният управител Веско Маринов, председателят на Общинския съвет засл. проф. Васил Пенчев, зам.-кметът Иван Григоров, директорът на Русенската библиотека Теодора Евтимова, зам.-ректорът на Русенския университет доц. Юлиана Попова и др. Предварително бяха получени поздравителни адреси от министъра на здравеопазването Десислава Атанасова и русенските

народни представители Пламен Нунев, Светлана Ангелова, Даниела Миткова и Петър Даскалов.

Тържеството навлезе в разгара си. Водещият с патос обяви: „С поздрав към всички, да посрещнем на сцената танцьорите от клуб „Настроение“ с ръководители сем. Деспотови!“ И се завихри шеметен виенски валс. Публиката бе очарована от брилянтните танци, а сред нестихващите аплодисменти Л. Кънев призова: „Сега ще покани на сцената началника на тази уважавана институция г-н Йордан Борисов за тържествено слово!“

Фрагменти от приветствието на Йордан Борисов, началник на Държавен архив – Русе

– Русенският държавен архив вече стана на шестдесет. Това, разбира се, не е чак толкова дълъг период за функционирането на една институция, но е съвсем достатъчен за едно кратко стъписване пред неумолимия ход на годините, за обръщане поглед назад и завръщане до началото. За тези години институцията извървя своя път на утвърждаване и обществено признание. Днес отправяме поглед далеч напред, но отново и отново ще се връщаме към началото, защото памет и дух на предците ни са вплетени в едно –

стремеж за съзидание. И документите го разкриват – с вълненията, ентузиазма, страстите, гордостта, униетието и после пак – стремеж, вълнение, гордост... докато вятър ще замече стъпките им, първо страстите, после времето ще ги погълне! Съхраняваме тези достигнали до нас човешки частици от всемирния живот. И разказваме за хората – за техния дом, за тяхното семейство, за добродетелите им, отношението им към народ, държава, религия, политически партии, образование и култура.

МИНАЛОТО

Кратката историческа архивна хронология започва с Указ № 515 на Президиума на Народното събрание от 10 октомври 1951 г. и последвалото го министерско постановление от 18 април 1952 г., с което се създават 12 окръжни архива и Русенският е един от тях. До тази година документите са под разпореждането на МВР. За сравнение – Националният архив на Франция е създаден със закон през 1794 г., като част от революционните промени на Великата френска революция. Но това е само едно сравнение.

Смело мога да кажа, че Русенският архив се нарежда сред големите архиви в България, с богата документална информация за обществено-политическия, стопанския и културен живот не само за региона, а и за страната. И това не е случайно! Самото местоположение на Русе е предопределило цялостната историческа съдба на крайдунавския град – римски пристанищен кастил, столица на обширен по територия Дунавски вилает, изходен пункт за Европа. Русе всъщност е столицата на България по време на османското владичество. Тук са предприети мащабни преустройства, невиджани нововъ-

ведения, революционни стопански промени. За всичко това са се отлагали документи, спомени, предания. Тук 11-те консули на европейските държави са отправяли своите доклади за случващото се. След Освобождението Русе продължава до края на XIX век да бъде неофициалната столица на България. Предприемчиви хора превръщат града в голям търговски индустриален, пристанищен, банкерски и духовен полис. Затова Русенският архив разполага с богати и уникални фондове и се нарежда сред най-големите документално-информационни центрове.

От 1952 до 1962 г. Русенският архив обслужва също Разградски и Силистренски окръзи. Не е било лесно на първия служител Пенчо Неделчев да намери сграда, да организира събирането на документи. Помагат му първите сътрудници – Златка Пенчева, Надежда Станева, Пенка Лакотова и Милка Николова. Те издирват и комплектуват и първите фондове: на Русенска градска община с 224 а.е. за период 1885–1944 г., Областна дирекция с 420 а.е. за период 1879–1944, Околийско управление с 240 а.е. за период 1895–1944, Областен съд, Апелативен съд, Еврейската община, Църковно-народна община, Доростоло-Червенска митрополия с 1675 а.е. с период 1851–1949 г., Русенско градско читалище „Зора”, Русенска търговско индустриална камара, Католическа митрополия, Комитет за проучване и написване история на Русе и още много интересни фондове, за да достигнат днес 1953 фонда, с 255 294 архивни единици. Предадените документи на БКП са 1045 фонда. Личните фондове са 168 с 14 388 а.е. на изявени поборници за освобождението на България, политици, учители, юристи, музиканти, скулптури, сценографи, общественици. 615 са спомените и 1245 са частичните постъпления.

Съхранената богата документална информация е обект на проучвания от изследователи, специалисти и граждани от страната и чужбина. Тя е в основата на документални и игрални филми, (последният е за 60-годишнината, „Панайот Хитов – между легендата и истината”, „Възторзите и огорченията на Никола Обретенков”, „Горняците от равнината”, „Шест жени”, „Кървава сватба” и др.) на театрални и исторически пиеси (адаптацията на „Хъшове), на сценки и чествания. В библиотеката на читалнята на архива съхраняваме многото подарени научни монографии, на-

учнопопулярни книги, дисертации, регионални истории, документални сборници, публицистични книги. Отделно е ползваната информация от държавни и общински институции, неправителствени организации, политически партии, физически и юридически лица.

Русенският архив има традиционно добри взаимоотношения с Регионалния исторически музей и Регионална библиотека. Провеждаме съвместни научни конференции, кръгли маси, изложби, представяне на новоизлезли книги с ползвани книги, документи и вещевени доказателства. Документалната информация от архива беше използвана от хиляди граждани (80000) за доказване при реституция на земята, на едрата градска собственост, складове, дворове, за извършените политически репресии преди и след годината 1944-та.

КОИ СА ДНЕСНИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД АРХИВА?

Бързото развитие на технологиите и електронните комуникации изисква гъвкаво и всеобхватно пренастройване на експерти и специалисти. Създадената вече нова Информационна система в държавните архиви се нуждае от добре подготвени кадри, които да разкрият информацията и вида на документите в Интернет пространството. Потребителят на документална информация, независимо от времето и пространството, може да се докосне и да ползва богатството на архива. Тъкмо това е и целта на институционалния сайт на Държавна агенция „Архиви” – в обозримо бъдеще целият справочен апарат да бъде достъпен он-лайн. Това се постига чрез процеса на дигитализация. Създаденият дигитален документ улеснява достъпа, като осигурява съхранението на оригинала, без да го заменя. Дигитализацията позволява привличане на нови ползватели. Създадените дигитални колекции засилват обществен интерес, увеличават интензивността на ползване.

Разбирането на идеята за дигитален архив включва най-общо: избор на документ, подготовка на метаданни (анотация), сканиране, контрол на качеството, създаване на регистър или библиотеката за ползване на сканираните материали.

Русенският архив в това отношение може да предложи много документи и предстои десетки

години работа. Само тази година архивът подготви повече от 5000 дигитални обекта.

КАКВО Е НЕОБХОДИМО?

Първо: Подготвени високотехнологични кадри с осигурено добро заплащане на техния труд. Второ: осигуряване на съвременна техника/компютри, скенери, апарати за превръщане на микрофилмите в дигитални обекти. Трето: подходящи условия за работа – оборудвани кабинети.

КОИ СА БЪДЕЩИТЕ ПЛАНОВЕ?

На първо място и то с помощта на кмета на общината, областния управител, депутатите от ПП ГЕРБ, председателя на ДАА да успеем да преместим читалнята, експертите и част от най-често използваните фондове в центъра на град Русе. Не му прилича на Русенския архив да се помещава в двора на бивш завод! В това отношение имаме пълната подкрепа на всички, които правят всичко възможно това да се случи, за което им благодаря тук пред вас.

На второ място е обогатяване на НАФ с документи за прехода. Архивът не може да покаже и страница от документ за прехода. Документите са прибрани в местните политически лидери и частни лица. Имам амбицията да проведем серия от срещи с тях и ги убедя да дарят тези документи и те останат за поколенията. Съзнавам, че задачата не е лека, но трябва да го направим. Същото се отнася и за неправителствените организации, които имаха бурна дейност, подготвиха и реализираха много проекти от социалната и политическата сфера, но в архива няма отложен ни един документ.

С амбицията сме да издирим и поканим на среща наследниците на известни русенски фамилии, общественици, политици, предприемачи, културни дейци, спортисти, военни, на хора дали своя труд и допринесли за подобряване облика на европейския ни град. Документите за тяхната дейност не бива да се погубват! Те са ценни за нас и поколенията след нас!

Уважаеми гости, колеги, приятели, с моето тържествено слово исках само да скицирам образа на Русенския държавен архив. Знам, че всеки, който иска да се запознае повече ще бъде добре дошъл при нас И знам също, че вие ще го направите. В края няма да пропусна да ви направя съпричастни към едно от написаните слова за

нас в Книгата за впечатления: „Работила съм в много архиви, и в България, и извън нея и никъде не съм получавала толкова грижа, внимание и разбиране, както в ДА – Русе. Искам от сърце да благодаря за прекрасното отношение и искреното желание на колегите да помогнат с каквото могат”. От тази трибуна и аз им благодаря, защото те са професионалисти, всеотдайни в работата си, с идеи и предложения. Работят в екип и с чувство на отговорност да съхраним и предадем документалната памет на идващите след нас. Благодаря им от сърце за тяхната всеотдайност!

От сърце искам да благодаря също на хората, които са съпричастни с проблемите на Държа-

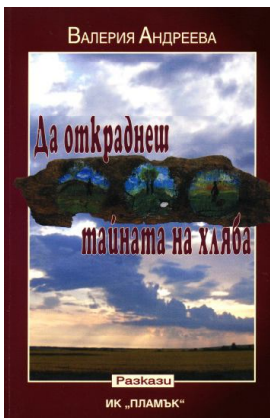
вен архив – Русе: кмета на община Русе г-н Пламен Стоилов, областния управител г-н Стефко Бурджиев, на кмета на Община Две могили Николай Христов, директора на Регионална дирекция по заетостта г-н Драгомир Николов, директора на дирекция Бюро по труда г-жа Петя Любомирова, на директора на Училище за европейски езици г-жа Добромира Николова и на Пламен Иванов – директор на СОУ с преподаване на немски език; на спонсорите за това мило тържество – всички ПП кооперации от община Две могили, ВиК–Русе, Русе техноресурс, Агрофактор Бяла, кооперацията от с. Обретеник, Интертранс-Русе, ЕТ „Дайма”, издателство “Авангард Принт” и др.

ОТЗИВ

НОВА КНИГА С ОТКРОВЕНИЯ ВЪРХУ БОЛЕЗНЕНОТО НИ СЪВРЕМИЕ

Проф. Лъчезар Георгиев

Увлекателен наратив, изненадващи ситуации, подтекстови внушения и емоционално обогатен стил, внезапни философски прозрения на наглед обикновени хора предлага книгата на Валерия Андреева „Да откраднеш тайната на хляба”, издадена през 2012 г. от издателска къща „Пламък” под редакцията на Георги Константинов¹. Изданието включва дванадесет разказа и няколко литературни миниатюри, озаглавени „Девет кратки писма”.

Валерия Андреева е завършила Българска филология във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”. Свои творби публикува в литературните издания „Пламък” и „Жажда”, във вестниците „Българска армия”, „Българско воинство”, „Неделник”, „Сливенско дело”, „Сливен днес и утре”. Работила е като журналист, като преподавател по реторика. Живее и твори в Сливен. Нейни разкази през последните години излизат в литературните сборници „Жажда 2010” и „Антология на сливения хумор” (2010). Автор е на пиеси и сценарии за филми.

Ценното в белетристично-публицистичния сборник на Валерия Андреева е откровеността, изповедният тон, непринуденият изказ, усетът към детайла и подтекстовото внушение. Героите са привидно обикновени, вглъбени в миналото си личности, които обаче са често във философски размисъл за смисъла на човешкия живот, за раздираното от противоречия болезнено съвремие. Те страдат, взират се навътре в душевността си, присъстват в един романтичен свят на границата между ретроспективното и реалността. Пред очите ни се разгръщат драматични житейски съдби, в които си дават среща любовта, приятелството, изконни нравствени ценности. Запомнящи и вълнуващи са героите от разказите „Да откраднеш тайната на хляба”, „Как той среща Ада”, „Кой съм аз”, „Все още се чуда”, „Среща”, „Разкажи моята история”, „Конете на залеза”, „Да си тръгнеш”, „За всяко нещо си има причина”, „Минзухареният ден” и пр. Импресиите пък са своеобразни откровения, в чиито кратки, но съдържателни текстове се преплитат есеистичното, лиричното, изповедното начало.

В „Да откраднеш тайната на хляба” читателят ще се докосне до книга, обогатена с емоцията и устрема към духовна извисеност, търсени от автор, с чийто произведения предстои да се срещаме на не особено богатия книжен пазар, трасиран от осезаемо отсъстващи по книжните лавици български писатели.

¹ Андреева, Валерия. Да откраднеш тайната на хляба. С., Пламък, 2012. 114 с.